

PRELOM

Izhaja vsak četrtek
Naročnina letno Din 40 —
polletno Din 20 —

Uredništvo in uprava:
Wolfova ulica št. 1/I.
v Ljubljani

Pošt. ček. račun št. 10-400

Ne tako!

Na velikem shodu srbijanske Zdrúžene opozicije v Kragujevcu sta govorila med drugimi tudi njena glavna voditelja gg. Ljuba Davidović in Joca Jovanović-Pižon. Ne spuščamo se v druge nujne izjave, ki se večinoma ne odlikujejo po jasnosti in določnosti. Smatramo pa za potrebno, da opozorimo na čuden pojav, ki se že tedne ponavlja v govorih skoro vseli prvakov tako imenovane Zdrúžene opozicije. Gospodje neprestano govorijo o potrebi **sporazuma med Srbi in Hrvati, Slovencev pa kratkoma ne omenjajo**. Pazljivo smo čitali poročila z opozicijskih shodov: povsod isto, pa naj govori Milan Grol, Večeslav Vilder, dr. Boža Marković, Vlajić, Milan Pribičević ali kdorkoli. — Upali smo, da se vsaj Davidović in Jovanović-Pižon ne bosta pozabila spomniti, da v tej državi žive tudi **Slovenci, ki so ravnopravnosti in sporazuma prav tako željni in potrebni kot pa številnejši bratje Srbi in Hrvati**.

Ko smo brali izjave g. Vilderja, ki govori samo o Hrvatih in Srbih, se nismo toliko čudili. Spomnili smo se razgovora, ki smo ga nekateri mladi Slovenci imeli z njim v uredništvu koalicijskega »Pokreta« v Zagrebu leto dni pred izbruhom svetovne vojne. Tedaj nas je ta politik sprejel dokaj hladno in menil, da zadene jugoslovansko vprašanje samo Srbe in Hrvate, Slovenci pa da so usmerjeni na sever in naj se skušajo o svoji usodi sporazumeti s Čehi. Bolj smo bili presenečeni, ko smo videli, da tudi g. dr. Boža Marković izpušča ime Slovencev izmed tistih, ki se naj sporazumeje v Jugoslaviji. Zakaj dr. Boža Marković je bil ne samo med vojno, ampak že pred vojno eden izmed redkih srbijanskih inteligentov in politikov, ki je propagiral in veroval, da se bodo tudi Slovenci združili s Srbi in Hrvati v Jugoslaviji.

Upali smo, da bosta Davidović in Jovanović popravila to, kar so drugi opustili. Saj imamo Slovenci Davidovića že izpred vojne v najboljšem spominu. Dalje vemo, da ima njegova »samostalna radikalna stranka« zgodovinsko zaslug za to, da so bili Slovenci po dolgem omahovanju z vladne strani sprejeti v niško deklaracijo l. 1914. kot sestavni del bodoče zedinjene Jugoslavije. — G. Jovanović-Pižonu tudi nimamo Slovenci kaj očitati za čas, ko je bil pred vojno poslanik kraljevine Srbije na Dunaju, med vojno nekaj časa Pašićev pomočnik v Nišu in nato poslanik v Londonu. Baš zato, ker sta ta gospoda, ki sta voditelja demokratov in zemljoradnikov, bila doslej napram Slovincem vedno korektna in tudi bratska, smo upravičeno pričakovali, da bosta v svojem govoru povedala, da so poleg Srbov in Hrvatov v naši državi še Slovenci, katerim tudi gre beseda in s katerimi se je tudi treba sporazumeti. Zato je bilo naše presenečenje tem večje, ker nista niti z eno besedico omenila Slovencev, marveč dosledno ponavljala le tisto o sporazumu, bratski slogi itd. med Srbi in Hrvati, kar že tedne beremo v govorih bivših samostojnih demokratov, pristašev Svetozarja Pribičevića. Da ni bilo pozdravnega telegrama, ki ga je poslal v Kragujevac dr. Vladko Maček, se ne bi beseda Slovenec sploh slišala na kragujevskem shodu. V svojem odgovoru dr. Mačku sta se potem Davidović in Jovanović tudi spomnila Slovencev...

Teh besed nismo napisali v zlobi, tudi ne iz jeze, marveč iz skrbi. Vemo, da nam bodo gospodje iz Zdrúžene opozicije, vsaj taki, kakor je dr. Boža Marković, odgovorili, da niso mislili nič hudega in da ne nameravajo nič zlega proti Slovincem, če jih v svojih govorih ne omenjajo. Tem to tudi radi verjame. Dejali bodo dalje, da je sedaj glavna zadeva sporazum s Hrvati. Prav. Zakaj pa je potrebno pri tem Slovence **zamolčati**?

Ali morda zato, ker nas je manj kot Hrvatov? Ali pa zato, ker nismo tako glasni in složni v svojih zahtevah kot Hr-

Kmečki dolgovi

Razne vrste kmečkih upnikov.

Ko govorimo o kmečki zaščiti, si komaj predstavljamo, kako je to vprašanje zapleteno po gospodarski strani in kako so ga zapletle razne uredbe. Že za razne vrste terjatev veljajo različni predpisi.

Kot nekaj mejnik je postavljen 20. april 1932. V mislih imamo vedno terjatve, nastale pred tem dnem, kadar jih obravnavamo v zvezi z dosedanjimi uredbami. Za poznejše obveznosti ne veljajo do sedaj nikake omejitve razen najvišje določene obrestne mere.

Od zaščite so izvzete javne dajatve, pristojbine, alimenti in slično. Uredba se nadalje ne nanaša na terjatve Narodne banke, Državne hipotekarne banke, Privilegirane agrarne banke in Poštne hranilnice.

Posebno stopnjo zavzemajo zadrúge. Te so bile prvotno izvzete, nato izenačene z ostalimi upniki, po sedanji uredbi so zopet izvzete, vendar nekoliko omejene s pravilnikom ministra za kmetijstvo in z izplačilnim načrtom zadrúžnih zvez.

Zadrúge so upravičene zaračunati 6% obresti, v gotovih slučajih, če imajo čez ¼ denarja izposojenega od drugih denarnih zavodov, celo 7½%.

Obresti za leto 1934 smejo izvršno izterjati od 4. t. m. naprej, obresti za leto 1935 in 1% glavnice pa s 30. novembrom t. l., če dolg presega 6000 Din. Če je nižji,

vati? Ali pa morda celo zato, ker je dr. Korošec šel v kombinacijo z radikali in ne z Zdrúženo opozicijo?

Vsi ti izgovori ne morejo držati in bi pričali o popolnoma napačni miselnosti, če bi se pojavili. Pozabljenosti pa sploh ne moremo priznati; toliko že lahko zahtevamo, da se nas slučajno ne izpregleda.

Je čisto vseeno, koliko je nas Slovencev. Ta država je in mora biti prav tako naša, kakor srbska in hrvaška. Ona mora biti naša skupna streha, pod katero se vsi enako čutimo na svojem domu. Skrajno nevarno bi bilo, da bi se starejša brata nekaj dogovarjala o preureditvi skupne hiše in najmlajšega nič ne bi vprašala. Verujemo tema starejšima bratom, da nič slabega ne pripravljata najmlajšemu bratu. Če je pa to tako, zakaj se tako skrbno izogibata celo njegovega imena? To lahko napravi slabo kri...

Ali je res potrebno, da moramo Slovenci na ves glas vpiti, pa da bodo slišali, da smo mi tudi tu? Ali je morda treba celo nagajati, pa da se nam bo ustreglo? Ali res ne zadostuje, da vršimo že osemnajsto leto zvesto svoje državljanske dolžnosti in nismo nikdar države pustili na cedilu?

Glede tretjega argumenta moramo pa najodločneje protestirati. Prevečkrat smo že zadnje čase slišali take očitke z ene strani Sotle in Kolpe. Prvič, ni danes še nihče nesporen voditelj slovenskega naroda. Že leta ni bilo nobenih takih volitev, kjer bi se bilo to vprašanje postavilo in prišlo do izraza. Drugič, imajo posamezne slovenske stranke, ko pač imamo strankarstvo — brez krivde slovenskega naroda, pravico, vezati se s katerokoli hočejo drugo stranko v državi, pa če je ta srbska ali hrvaška ali pa mešana. Tu si ne damo ničesar predpisovati ne iz Beograda ne iz

lahko izterjajo vsako leto po eno četrtno glavnice.

Nadaljno skupino tvorijo ostali denarni zavodi, ki smejo zaračunati 4% obresti in zasebni upniki, ki smejo računati le 1% obresti.

Za ti dve skupini je veljal odlog izterjavanja zapadlih obresti do 1. sept. t. l. Po sklepu ministrske seje 26. t. m. je ta termin z uredbo premaknjen na 1. oktobra 1935. Do takrat bo izdana nova uredba, ki obeta končno rešitev vprašanja kmečkih dolgov.

Napovedan je tak način, da se najde rešitev za individualno-posamezniško zaščito prezadolženih kmetov na temelju konkretnega položaja posameznih dolžnikov.

Katera vrsta upnikov je za nas važna?

Privilegirani državni zavodi, ki so popolnoma izvzeti od predpisov o zaščiti, pri nas skoro ne pridejo v poštev. Najtežavnejši problem predstavlja pri nas zadolžitev kmetov pri zadrúgah, ker zastoj v rednem odplačevanju dolžnikov povzroča zastoj v nemoteni postrežbi vlagateljev, kar zopet spodbokpava kreditne temelje te vrste organizacijam dolžnikov.

Zlasti pa dolgovi napram zadrúgam stojijo v ospredju zanimanja, ker je po njih že nastopila obveznost plačila obresti za leto 1934 in kaj kmalu pride tudi 30. november, ko zapadejo naslednje obresti in prvi obrok, ako ne bo nova uredba tudi

Zagreba. Najmanj pa more biti slovenski narod kot tak odgovoren, če se je ta ali ona njegova stranka, pa najsi bo še tako močna, vezala strankarsko kam južneje namesto v najbližjo sosesčino. Slovenci nismo in ne bomo nikomur podružnica, niti Beogradu niti Zagrebu, marveč hočemo biti v vsakem oziru popolnoma ravnopraven član v jugoslovanski družini. Prav jasno in odkrito povemo, da ne bo najmanjšega dvoma, da prav tako malo maramo biti pod Zagrebom, kakor ne maramo biti pod Beogradom. Mi hočemo biti ravnopraven sestavni del skupne domovine Jugoslavije, katere sreča in prosper nam je prav tako pri srcu kakor Srbom in Hrvatom in o katere ureditvi in vodstvu hočemo v vsakem oziru sodelovati.

Z vso energijo protestiramo proti temu, da bi se vprašanje sožitja ali celo bratstva med Srbi, Hrvati in Slovenci obravnavalo s strankarskega vidika. Z drugimi besedami: Zdrúžena opozicija bi morala celo tedaj, če ne bi bilo prav nobenega Slovenca v njenih vrstah — kar pa seveda ni, povsod in na vsakem mestu voditi brigo o Slovincih prav tako kot o Srbih in Hrvatih. Isto in v enaki meri pa velja za JRZ in za vsako drugo stranko. Večja ali manjša vdeležba posameznih delov jugoslovanskega naroda v tej ali oni strankarski kombinaciji ne sme imeti niti najmanjšega upliva na položaj in pravice posameznega dela v državi.

Kar velja za Slovence v Zdrúženi opoziciji, velja za Hrvate v JRZ. Srbi so itak precej enako razdeljeni na obe kombinaciji.

Te besede, ki so odkritosrčne in pošteno mišljene, je moral nekdo povedati. Ker jih ne povedo niti tisti na levi niti tisti na

odplačila zadrúgam za naprej drugače uredila.

Kako kdo gleda na vprašanje zaščite?

Kolikor je gospodarskih skupin, toliko je različnih gledanj na ta vprašanja. Tudi pred sedanjo vlado se je takoj pojavil problem kmečkih dolgov in z njim tesno zvezan problem pozitivne likvidnosti denarnih zavodov. Pozvane so bile razne stanovske in strokovne korporacije, da stavijo svoje predloge in sestavljen je bil poseben gospodarsko-finančni odsek ministrov za proučevanje teh predlogov.

Najbolj izrazite predloge so stavile skupine, ki so najboljše organizirane, kot n. pr. zbornice za trgovino, obrt in industrijo. Zavzemajo se za to, da naj zaščita ne velja za vse dolžnike enako, temveč naj se ravna po tem, v kakšnem razmerju je dolg napram premoženju dolžnika. Popolnoma naj se izvzame sorazmerno nezadolžene in tudi prezadolžene, ki se jih mora v svrhu čiščenja žrtvovati. Zavzemajo se pa tudi za zmerno obrestno mero in za primerne plačilne roke zdravim dolžnikom. Ničesar pa nočejo slišati o kakem odpisovanju dolgov.

Drugo močno organizirano skupnost predstavljajo zadrúžne zveze cele države, ki pa niso čista organizacija dolžnikov, temveč morajo imeti v mislih zlasti vlagatelje, kot preskrbovalce obratnega kapitala.

Zadrúžne zveze se v svoji resoluciji zavzemajo zato:

a) da v to od države pooblaščen in-

desni, ker so preveč odvisni od svojih strankarskih kombinacij, jih povemo mi, ki nam ni treba nikomur laskati, ker ne pričakujemo zase nikakih koristi od nikogar in smo zatorej popolnoma neodvisni. Te besede nam narekuje le naša vest in skrb za skupno domovino, za moč in trdnost države, za procvit in blagostanje ljudstva, pa najsi bo hrvaškega, srbskega ali slovenskega imena.

Ne moremo pa zaključiti članka, ne da bi ponovno povdarili, da ostanemo prejkoleslej nezaupni ali, če hočete, neverjetni Tomaž! napram vsemu nacionalističnemu sejmu v Jugoslaviji, pa naj bo ta na integralistični in avtoritativni podlagi, kot je bil prej v modi, ali pa na plemenski in demokratski, kot je sedaj.

Gospodje poklicni politiki in strankarji se pripravajo, ali smo Jugoslavlani en narod ali trije narodi. Ljudstvo pa je med tem prepirom lačno, golo in boso. Širokim ljudskim množicam, ki končno nosijo to državo na svojih hrbtih, je prokleto vseeno, če jih učenjaki, ki nimajo boljšega opravka, smatrajo za enega ali pa za deset narodov. Ljudstvo hoče dela, kruha in pravice.

Preskrbite to troje, pa boste uredili nacionalno, gospodarsko in socialno vprašanje. Na temelju pravice, ki jo pa more dati le pravičnost, bo mahoma urejeno nacionalno vprašanje in z njim hrvaški, slovenski in srbski problem. Mnogo težje je vprašanje dela in kruha. Tudi sem mora poseči pravica vmes. Vendar sama še ne zadostuje. Potreben je znanstveni načrt za gospodarsko in socialno ureditev Jugoslavije. Potrebni so ljudje, voljni in zmožni, da ga izvedejo.

Z nacionalističnimi gesli tega in onega kova ne pridemo nikamor naprej. Povedali smo na tem mestu, da želimo, da bi prišlo čimprej do iskrenega in popolnega sporazuma med Slovenci, Hrvati in Srbi o nacionalnem vprašanju. Toda mudj se. In ne sme se delati tako kot v Kragujevcu. Ne pozabite predvsem pravice!

Ljudstvo je lačno kruha, prokleto pa je že sito vašega sporazumevanja, ki ne pride nikamor naprej. Gospodje poklicni politiki in strankarji, ki se čutite danes v sedlu, ne pozabite, da ljudstvo ni pohlevno mlekarstvo kljuse! Kakor se vam danes zdi, da varno jahate, prav tako lahko doživite presenečenja. Oglejte se malo naokrog po svetu!

Današnji številki prilagamo položnice za vse one naročnike, ki so v zaostanku z naročnino. Odveč bi bilo razsodnemu naročniku ponovno dokazovati, da se nadstrankarski list, ki nima nikakih tajnih fondov, zamore zdrževati samo od redno plačane naročnine. — Apeliramo na poštenje vseh, ki še danes prejemaajo naš list, pa še niso storili svoje dolžnosti, da nam nemudoma nakažejo naročnino za tekoče leto; one pa, ki iz kakršnegakoli razloga našega lista ne žele nadalje prejemati, nujno in vljudno prosimo, da nam to kratko sporoče, da ne bomo delali nam samim in njim nepotrebnih stroškov. Prijatelje, ki so se obvezali za redne prispevke v naš tiskovni sklad, prosimo, da čimprej poravnajo svoje obveznosti do vključno septembra t. l.

Uprava in uredništvo »Preloma«.

tucija prevzame kmečke dolgove, nastale po 20. aprilu 1932 in jih izplača sedanjim upnikom;

b) ta zavod naj bi izplačal zadrugam, privilegiranim in privatnim denarnim zavodom njih kmečke terjatve s posebej v to svrhu od države izdanimi novčanicami in privatnim upnikom z 2% obligacijami, izdanimi v ta namen. Te obligacije naj bi se amortizirale v petih letih;

c) kot kritje za te novčnice in obligacije bi služile hipoteke na nepremičnine dolžnikov;

d) dolžniki bi odplačevali svoje konvertirane dolgove v 25 letnih obrokih z 2% obrestimi. Poleg tega se kmečkim dolžnikom dovoli, da svoje konvertirane dolgove odplačujejo tudi pred dospelostjo z državnimi in od države zajamčenimi vrednostnimi papirji kot tudi z obligacijami pod točko b) in to vse po nominali;

e) omogoči naj se znižanje višine dolga v slučajih resnične prezadolženosti, kakor tudi v slučajih, v katerih so dolžniki plačevali obresti, ki se jih v tistem kraju smatra za oderuške.

Reševanje vlog dolžnikov za konverzijo treba poveriti sodiščem, za kar naj se osnujejo stalne komisije pri sreskih sodiščih, ki jih sestavljajo tudi zastopniki dolžnikov in upnikov.

Kadar pa so spregovorili dolžniki sami na svojih zborovanjih, so bile njih zahteve bolj radikalne. Svoje rešitev vidijo v tem, da se z državo pomočjo cene kmetških pridelkov dvignejo na višino cen za časa kmečke zadolžitve, ali pa, da se odpiše vsaj 50% dolgov, za kolikor so cene padle.

Kje je izhod?

Na kakršenkoli način se bo to vprašanje reševalo in rešilo, bo globoko poseglo v ves naš nadaljni gospodarski razvoj.

Zaščita na ta način, da so se sicer odlagali roki plačila, istočasno pa so se pripisovale neplačane obresti, so kmetu škodovali.

Spor grafičnega delavstva s podjetji delno likvidiran

Pred 14 dnevi so se po posredovanju banske uprave pogajali zastopniki grafičnega delavstva glede likvidiranja spora med delodajalci in delojemalci. Pogajanja je vodil inspektor dela g. inž. Baraga.

Prve dni so se pogajanja razvijala dokaj ugodno. Kmalu pa so nastale težkoče. Z dobro voljo obeh delegacij pa so bile težkoče v glavnem odstranjene. V sredo dne 7. avgusta bi se morala pogajanja zaključiti s sporazumom.

Tik pred zaključkom pa je nastal nenadoma nepričakovan preobrat. Plenarna seja Društva tiskarnarjev, ki se je vršila v sredo, dne 7. avgusta t. l., je odklonila rezultate pogajanj in je sklenila, da Društvo tiskarnarjev kot organizacija grafičnih delodajalcev sploh ne sklepa z delojemalsko organizacijo nikakega sporazuma, nego prepusti podjetjem, da urejajo svoje razmere po svoje. Posledica tega sklepa je bila, da se istega dne za popoldne sklicanih zaključnih pogajanj delodajalski zastopniki sploh niso več udeležili in so bila pogajanja s tem v sredo, dne 7. avgusta razbita.

Za tem so se zedinila nekatera grafična podjetja, da se sama pogajajo za obnovo obratovanja in za ureditev delovnih pogojev. Predvsem večja ljubljanska podjetja so bila zainteresirana, da se sporazum z delavstvom, ki ga je odklonilo Društvo tiskarnarjev največ na zahtevo ljubljanske Narodne tiskarne, ki je dosledno vztrajala na svojem prvotnem nepomirljivem stališču, sklone vsaj z večino podjetij.

Tako so se pogajanja med zastopniki večine grafičnih podjetij in zastopniki grafičnega delavstva obnovila in so bila pogajanja po nekaj dneh zaključena s posebnim dogovorom, ki podaljšuje dosedanje kolektivno delovno pogodbo v glavnem za nadaljnja tri leta, ki vzpostavlja v podjetjih staro stanje, ki je vladalo po tiskarnah pred sporom in ki nadalje veže podpisnike na sodelovanje, da se dogovor uveljavi za vsa podjetja.

S tem je bil spor, ki je trajal v celem skoraj sedem tednov, delno likvidiran in je bilo v torek dne 13. t. m. v večini podjetij vpostavljeno polno obratovanje.

Spor pa se nadaljuje v onih podjetjih, ki dogovora še niso priznala in podpisala. Dogovora se brani predvsem ljubljanska Narodna tiskarna, ki je ves spor itak povzročila in ki veže sedaj še nekaj podjetij, da se ne prilagode doseženemu sporazumu, vendar je videti, da tudi ta podjetja ne bodo v celoti nadalje odklanjala dogo-

dovale, ker se mu je dolg še bolj nakopičil. Izgubil je vsak kredit in zaziban v upanju, da ne bo treba ničesar plačati, je zgubil vsako dinamiko, vsako prizadevnost, da se v javnem življenju, v politiki, tako uveljavi, da bi se njegovi interesi resnično in trajno zaščitili. Dejanska zaščita bi bila že za nazaj obstojala v tem, da se ne bi s pretiranim industrijskim protekcionizmom cen kmečkih pridelkov tako nizko spustilo, da bi razlika s cenami industrijskih pridelkov ne bila tako visoka, da bi se bile javne dajatve, takse in trošarine že davno omilile.

Sedaj je pa kmet toliko let zgubil vsak resnični vpliv na državno davčno, carinsko in tarifno politiko, ki se ni vodila v njegov prid, da tudi s samim rahlim povišanjem cen, ki pa nikakor ni na vidiku, ne pokrije zgube zadnjih let. Za to prizadevanje za zvišanje cen, nizka obrestna mera in dolgi odplačilni roki ne morejo preprečiti krivičnega tlačenja cele generacije upnikov, ki bi pri visoko zvišani kupni moči denarja ogromno pridobili, ako bi se od dolžnikov postopoma iztisnila, četudi z nekaterimi olajšavami, vsa dolgovana glavica. Do pravične izravnave in enakomerne porazdelitve bremen gospodarske krize more priti le potom primerne delnega odpisa dolgov.

Dasi za upnika, zlasti vlagatelja, ta zahteva kmečkih dolžnikov zveni zelo neprijetno in revolucionarno, bo le prišlo prej do poživljenja gospodarstva in do manjših zgub, če se taka poravnava izpelje ob asistenci potrebnih zakonodajnih in finančnih ukrepov s strani države, kot če bo prišlo do izterjevanja nezmanjšane dolga na podlagi sedaj veljavnih postopkov in brez posebnih ukrepov. To bo vodilo do končnega gospodarskega poloma.

Vsled ogromne važnosti končnih odločitev v obravnavanem vprašanju bo vsa javnost malokaj težje pričakovala, kot za 1. oktober napovedano uredbo o delnični ureditvi vprašanja kmečkih dolgov.

vora za likvidacijo spora in bodo morda v kratkem obnovila svoje obrate, tako, da bo verjetno ostala v kratkem Narodna tiskarna z nekaterimi sorodnimi podjetji popolnoma osamljena.

Grafično delavstvo se je zadržalo v vsiljenem obrambnem boju zelo častno in je stavkujoče delavstvo vestno vztrajalo in se požrtvovalno borilo za svoje interese in za svojo organizacijo, proti kateri je bil še zlasti ves napad delodajalcev naperjen. Sporazum, ki je zgrajen na kompromisni podlagi, je zadovoljiv za obe strani. Dodela pa je s sporazumom premagano prvotno stremenje, da se mora organizacija graf. delavstva v tem boju zlomiti in da ne bo z njo nihče sklepal nikakega sporazuma in kolektivnih delovnih pogojev, na kakršnem stališču še danes stoji Narodna tiskarna z nekaterimi drugimi podjetji.

Prav bi bilo, da ostane Narodna tiskarna s svojim skrajno reakcionalnim stališčem kmalu osamljena.

Zdravljenje denarnih zavodov

Konkurzi in poravnave vsake vrste so zlasti v trgovstvu nekaj tako navadnega, da se nihče nad njimi ne razburja. Delamo le statistike, ali jih je letos več ali lani.

Tudi industrija, rudnik propade, propadejo banke vsled takih zgub, ali je vsaj tudi njim potrebno zdravljenje — sanacija?

Sredi tega meseca je ministrski svet med drugim odobril v smislu obstoječih uredb odlog plačila in sanacijo ljubljanske kreditni banki in Zadrugi gospodarski banki v Ljubljani.

Ljubljanska kreditna banka za kritje zgub odpiše rezerve, delniško glavico od 50 milijonov Din na 20 milijonov Din, ki se nato zopet poviša za 10 milijonov z vpisom prioritetenih delnic od starih vlagateljev na račun starih vlog. Valorizirajo se tudi nepremičnine.

Plačila se odgodijo za 6 let, obresti za stare vloge so določene na 2%.

Zadruga gospodarska banka vporabi za kritje zgub poleg rezerv 90% delniške glavice, ki se zniža od 12 milijonov Din na 1.2 milijona Din in prirastek vsled valorizacije nepremičnin. Ker pa s tem vse zgube niso pokrite, se bo od starih vlog preneslo 40% v poseben rezervni fond v smislu uredbe o zaščiti denarnih zavodov. Da se zopet obnovi delniška glavica, je dovoljeno, da Zadruga zveza, kot največji vlagatelj od stare vloge porabi 18.8

milijonov za pretvorbo v prioritete delnice. Tako se bo zvišala delniška glavica na 20 milijonov Din.

Odobren je prav tako odlog plačil za 6 let in 2% obrestovanje starih vlog.

Nikdar se v javnosti niso pojavili glasovi o slabem gospodarstvu pri teh dveh zavodih. Vendar so posledice gospodarske krize zahtevale gornje žrtve tako od delničarjev in vlagateljev. Ne gre pa tu za zgubo pri kmečkih dolžnikih in nihče se ne čudi, kajti v trgovini in industriji so zgube že od nekdaj v navadi. Le kmet je do sedaj še vsakomur vse odgaral ali je šel z domače grude. Sedaj je pa tudi njega tako pritisnilo, da tudi zanj ne moremo imeti posebne mere. Sprijazniti se moramo z nujno potrebo, da se tudi z njim poravnamo, a ne le kot z vlagateljem, kar je tu slučaj, temveč tudi kot z dolžnikom. Enake pravice in enaka morala za vse!

Vile in mački

Profesor Vadljaj: »Vrcè, koliko vrst vil poznate?«

Dijak Vrcè: »Gnojne vile, senene vile, štajrogel, podajačo...«

Profesor Vadljaj: »Tepec! Za take vile Vas nisem vprašal. Poznamo: gozdne vile, gorske vile, potočne vile, rojenice, sojenice itd. — Sedaj mi pa povejte, Vrcè, katere mačke poznate?«

Dijak Vrcè: »Poznamo: domače mačke, leve, tigre, angorske mačke, leoparda, pume, divje mačke, rise in še druge take mačke...«

Profesor Vadljaj: »Tepec! Za te mačke Vas nisem vprašal. V Sloveniji poznamo sedaj te-le mačke: prvič: prvotne kmečke mačke ali prepelehu. Ta pasma je že skoraj izumrla, ker je bila slaba za plemo. Drugič: hrvaške mačke ali korene. Ti žive v Beli Krajini in se ne mešajo z mačjimi sortami tostran Gorjanc. Tretjič: šmarske mačke ali doboviške. Ta pasma je zelo bojovita, krepko mijavka in zahteva zase prvenstvo v vodstvu naših mačkov. Četrtič poznamo: vseslovanske mačke ali kukovce. Ti so jako krotki in prijazni. Sem spadajo tudi hmeljarski mački ali vabiči. Petič: vladne mačke ali presedlavce. Ti ne mijavkajo, ker so pevci. Koté se v Ormožu in Gornjem gradu, kjer so jih 5. maja našli 300. Šestič: orjunaške mačke. Ti imajo dom v mirenki dolini na Dolenjskem. Pred leti so jih poznali tudi v Trbovljah. Tedaj so bili na višji razvojni stopnji, ker so imeli pištole; zdaj so jim ostali samo kremplji. Sedmič: je omeniti JNS mačke, ki so jih nekaj časa imenovali tudi jefitiči. Ta pasma se zelo rada seli, ker išče boljše hrane. Blizu hrvaške meje ob izlivu Krke v Savo se pravi tej sorti mačkov horvatiči. So jeznoriti in velikokrat menjajo dlako. Mijavkati pa še ne znajo dobro, ker so se še-le začeli učiti. Prej je namreč ta pasma čivkala. Osmič: bi se bilo treba spomniti zelenih mačkov, ki jim pravijo tudi puclji. Ti mački imajo čudovito zmožnost, da menjajo barvo dlake, kadar hočejo, celo glas lahko izpreminjajo po potrebi. Znano mijavkati, meketati, pa tudi zavijati kot volkovi. Ta sorta ni številna, je pa velike rasti in nevarno ješča. Devetič: tej pasmi so po veliki požrešnosti sorodni takozvani ribji mački ali jutročki. Sicer so pa najbolj tolsti izmed mačjega plemena. Navadno hodijo po plen v manjših jatah ali pa posamič. Drugi mački se jim izogibljejo in jih sploh nočejo priznati za mačke, češ, da so križanica med mačkami in hijenami. Tega mnenja so tudi v zagrebškem zverinjaku, kjer jih niso hoteli uvrstiti med mačjo družino. Desetič: srečujemo takozvane prave slovenske mačke. Pred temi Vas prav poseben svarim, Vrcè, ker so sumljivo podobni neki sorti, za katero smo mislili, da je leta 1918 popolnoma izumrla in ki se je imenovala habsburgi. Pri nas se je izleglo nekaj eksemplarjev v veži neke odvetniške pisarne. Živalski vrt v Zagrebu je mnenja, da ta vrsta ni primerna za razploditev. Enajstič: omenimo proforske mačke ali lončarje. To so učeni mački. Včasih so imeli rdečo ali

rožnato dlako. Dolgotrajno bivanje na prostem je prvotno barvo zabrisalo. Ti mački so manjše rasti, mijavkajo po potrebi in sezoni, praskati ne znajo. Dvanajstič: imamo rdeče mačke. Teh je precej. So hudi lovci miši in podgan. Drugim mačkom očitajo, da so meščanski ali gosposki mački, ki jim bolj diši slanina kot pa miši in podgane. To mačjo sorto poznajo predvsem na Ruskem, odkoder se je razširila po vseh deželah. Pri nas je kotišče v Prekmurju. Najdemo jih pa povsod pomešane med druge navadne mačke. Množijo se kot kunci. V zagrebški mačnici se bojijo, da bodo pregnali druge bolj gosposke mačje vrste. Trinajstič, poznamo še bolničarske mačke ali stavičlje. Ti se drže po pokopališčih in božjih potih. Prej so lovili podgane, zdaj pa so napovedali boj do iztrebitve cerkvenim mišim; — dalje ne gre pozabiti črnih mačkov, ki so zadnje čase uskočili iz mačje rodovine in se preselili nekam v Srbijo in Bosno...«

Dijak Vrcè: »Prosim, gospod profesor, zadosti jih bo za eno lekcijo. Jaz si jih ne bom mogel toliko zapomniti.«

Profesor Vadljaj: »Ali ste zabili, Vrcè?«

Dijak Vrcè: »Sem zabiti, gospod profesor, sem. Veste, ko sem bil mlad, mi je teslo na glavo priletelo...«

Profesor Vadljaj: »Bodi! Sicer si pa še brihtnejši ljudje ne morejo zapomniti vseh mačjih sort, kar jih imamo zdaj v Sloveniji.«

ZNAČAJNOST V POLITIKI.

(Vlada g. dr. Stojadinovića se opira v skupščini na poslanca, ki so bili 5. maja izvoljeni na Jevtičevi listi, potem so ga pa zatajili, kakor da bi ga nikoli ne bili poznali. V senatu pa se naslanja večinoma na senatorje iz vrst rajneke JNS. Tudi ti se nočejo nič več spominjati svojih krstnih in birskih botrov Srskića, Uzunovića, Kramerja in Jevtića. — Iz Stoletne pratike za l. 1936.)

Bivši poslanec Škorbut: »Grdo je, kako ste kar na lepem zapustili svojega mojstra in dobrotnika Jevtića, ki vas je napravil za poslance. To je neznajnost. Sedanji poslanec Skok: »Ne čvekaj, Škorbut! »Značajneži« so nevoščljivci, ki so zamudili priliko. Nimajo daru hitrega spoznanja in talenta urnih nog.« Škorbut: »Kaj pa, če še ta vlada pade?« Skok: »Tudi tedaj nas naša natura ne bo izdala. Sicer pa, kje si še videl, da bi hlapci sledili umrlemu gospodarju v grob? Do groba že, do groba, v jamo pa ne.«

»JASNI SE.«

(G. Stane Vidmar, tovarnar dežnikov, je napisal v »Bojevniku« zgodovinsko odločilni članek »Jasni se.«)

Onič iz Ribnice: »Jaz sem vedno trdil, da je Vidmar nesebičen politik.«

Žane iz Trbovelj: »Tudi jaz sem v Trbovljah pripovedoval, da je Vidmar zvezda, ki bo zatemnila Korošca. Imel sem ga za hudo brihtnega. Pa sem se urezal. Po čem pa ti danes sodiš, da je nesebičen?«

Onič iz Ribnice: »Ti veš, da ima tovarno dežnikov. Če bi bil sebičen, ne bi pisal v svojem časniku: »Jasni se!«, marveč bi pisal: »Oblači se! Dež bo,« da bi ljudje kupovali marele.«

Staflocelj (ki je poslušal ta razgovor): »Tepec, ali ne veš, da prodaja tudi parazole?«

KATERA STRANKA PRIDE PRVA GORI?

(Znani jugoslovenski državniški dr. Kramer, dr. Andjelinić, dr. Lipold, dr. Ploj, Drežec Verbič in tovariši so imeli na Pohorju blizu Maribora dvodnevno premišljevanje, na katerem so sklenili poživiti jugoslovenski nacionalni front. Pohorje leži čez 1000 m nad morjem, Zagreb pa komaj 200 m. — Reuter in druge svetovne časopisne agence.)

Dr. Pucoder: »Katera stranka pride prva gori?«

Dr. Dobovišek: »Mačkova.«

Dr. Pucoder: »Po čem to sodiš?«

Dr. Dobovišek: »Prvič, ker sem jaz zdrav. Drugič, ker ima maček kremplje in ne zna samo praskati, ampak tudi urno plezati.«

Dr. Pucoder: »Mu nič ne pomaga. Kramer in Verbič sta že zdaj, ko se plezanje še ni začelo, 800 metrov nad njim. Da znata plezati, sta pa tudi že dokazala.«

NA VSAK NAČIN PRVI.

Loškopotočan: »Čudno se mi zdi, da je Stavicej zdaj tako navdušen za slovensko vprašanje. Lansko leto, ko je pripehjal v Loški potok tista dva Srba, pa je

Načrtno gospodarstvo in Jugoslavija

(Nadaljevanje.)

rekel, da obstoji samo eno veliko jugoslovansko vprašanje, ki se ne da drugače rešiti kakor v celoti. Zatrjeval je, da si bo prej odsekal roko, kakor pa bi pustil Srbe na cedilu.

Martin O'Nič: »To je bilo lani. Letos je drugače. Zdaj so klerikalci potegnili s Srbi. Stavicelj je rojen zato, da je povsod prvi. Podoben je rimskemu vojskovodji Cezarju, ki je dejal, da je raje prvi v galski vasi kot pa v Rimu drugi. Lani ob tistem času je bil dr. Natlačen prvi pri slovenskem vprašanju, Stavicelj pa prvi pri jugoslovanskem.

Stavicelj nima kaj več iskati zraven in je prevzel načelnštvo slovenskega vprašanja.

Dober oglas v pravem listu se stokrat poplača!

DVE VESTI SLOVENSKEGA NARODA.

Trdijo, da vest slovenskega naroda ni samo razpuščena, temveč da se je ob razpustu še razklala na dvoje, tako da imamo sedaj dve razpuščeni vesti, ki se med seboj pisano gledata, ker baje ena drugi očitata, da je kosmata —

KJE JE »SLOVENIJA«? DEMOKRACIJA V NEVARNOSTI!

Ne vemo, ali je v znak žalosti in protesta radi nedemokratskega razpusta po mnenju »Slovenije« stoprav od politike »očistene« vesti slovenskega naroda proglasila dvomesečni molk, ali radi razočaranja nad zavednostjo slovenskega integralnega »občinstva« sploh, ali radi razočaranja nad samo seboj, skratka »Slovenije« že dva meseca ni. Pa menda ne, da bi hotela s svojim izginotjem simbolizirati? Saj ni bilo po nedavnih namigavanjih »Slovenije« same še nikdar take priložnosti, da se izvrši koncentracija vseh slovenskih moralnih, duhovnih in političnih moči v enotno slovensko fronto, kot vprav sedaj! (Ker pa treba gospodom okrog »Slovenije« včasih razlagati, kje se jim je treba smejati, jim povemo, da pri besedi »enotno«.)

Ali si poravnal naročnino?

VAŽNO ZA VSAKEGA.

Stavka stavcev v dravski banovini je povzročila, da ni, kakor navadno, izšel veliki ilustrirani cenik tvrdke Stermecki v začetku avgusta, ampak izide šele v prvi polovici septembra. Cenik bode letos bogato koloriran, zelo interesanten ter prinese vse novosti zadnje mode. Naproša se vsakogar, da v lastnem interesu z naročili počaka, dokler ne izide cenik tvrdke Stermecki v Celju.

France Blagotinšek:

Krvavi spomini

III. Usodna zamena.

»Vsi so jokali, žena in sedem otročičev, a meni je hotelo počiti srce od slovesu, ko sem jih zapuščal. Poglejte tovariši, kako so ljubki moji otročiči in njihova mamica.«

Izvlekel je fotografijo iz žepa in jo nežno pogladil. Kópica okroglih ličec je stala okrog očeta in mamice, katera je držala najmanjšega še v naročju.

»Tovariši, veste li, kje so nebesa na zemlji? Vidite, tukaj pogledajte, ob strani dobre žene in v krogu družine je zemeljski raj! Nič nisem zakrivil, pa se vseeno nahajam v peklu. Kdo bo skrbel sedaj za ta ličeca, da ostanejo vedno rožna in okrogla? Da bi vendar bila že končana ta strašna vojna! Kako bo žena srečna in vesela, ko se povrnem, in ta okrogla ličeca bodo izpraševala: „Očka, kaj si nam prinesel s seboj?“...«

Obrisal si je solzo, ki mu je spolzela po licu, pa tudi nam je postalo hudo pri srcu.

Pred par dnevi je prišel na bojišče, a njegove misli so se vračale v daljno ko-roško domovino, duša mu je ostala pri svojcih...

»Določeni ste, da odidete nocoj v nočno izvidnico,« mu je naznanil četovodja, ki je prišel po rovu.

Preden preidemo na podrobno razmotiranje posledic vsega tistega, kar smo v zadnjem članku omenili, moramo radi lažjega razumevanja pojasniti še nekaj:

Kakor skoraj vse države po vojni, je namreč tudi naša država prezadolžena v inozemstvu. Za plačevanje dolgov ji je treba **deviz**. Te lahko dobi samo z **izvozom**. Izvoz in uvoz pa tvorita **trgovinsko bilanco**. Ne gre torej le zato, da z izvozom izravnamo naš uvoz, temveč mora naš izvoz biti tako velik, da lahko uporabimo presežke iz visoke aktivne trgovinske bilance v naši **plačilni bilanci** za kritje naših obveznosti v inozemstvu. Zato je tudi čisto navadna preračunljiva demagogija, če na ves glas kričimo, da je naša trgovinska bilanca za nekaj milijončkov aktivna, zamolčimo pa, da je naša plačilna bilanca kar na debelo pasivna. (Glej »Prelom« št. 30: Ostanejo, kakor so bili.)

Pa tudi **pred** krizo, za naših najaktivnejših trgovinskih bilanc ni njihov presežek nikdar uravnotežil plačilne bilance, ampak smo zdržali inozemska plačevanja samo s pomočjo reparacijskih plačil, ki smo jih prejimali od držav, v vojni premaganih. Sedaj, v krizi teh naših plačil inozemstvu, po Hooverjevem moratoriju iz l. 1931., nismo dolžni izplačevati v celoti, kar pa se še vedno ne pravi, da jih po prestanku moratorija (ki pomeni vendar samo odlaganje), ne bomo morali plačevati naknadno.

Kakor torej vidimo, nam je krvavo potrebna prav visoka aktivna v trgovinski bilanci, ne pa samo nekaj milijončkov. Ker se da taka aktivna dobiti le z zelo izdatnim izvozom, ki daleč odtehta naš uvoz, si moramo predvsem ogledati naš izvoz, ki ga dajejo pri nas v prvi vrsti poljedelstvo, živinoreja, gozdarstvo in rudarstvo.

Tu pa so, kot odgovor na naš industrijski protekcionizem, o katerem smo govorili v zadnjem članku, zvišali naši sosede uvozne carine, omejili in predpisali količino našega izvoza k njim ali pa ga čisto prepovedali (kot n. pr. Čehoslovaška, ki je prepovedala uvoz goved in ovac, a kontingentala uvoz pšenice in koruze). Ob enem so se tudi že pokazale posledice avtarkičnih stremeljenj naših sosedov, pri katerih prevladuje industrija in ki so v povzdigo svojega lastnega poljedelstva in živinoreje tudi zvišali odgovarjajoče carinske postavke.

Če je tedaj naš industrijski protekcionizem z industrializacijo povzročil retorzijo na svetovnem trgu z zvišanjem agrarnih carinskih postavk, ali pa je agrarni protekcionizem naših sosedov z reagrificacijo povzročil to zvišanje sam, je v bistvu eno. Dejstvo je, da je naš izvoz zatal, cene glavnih naših izvoznih produktov pa so začele že tedaj padati na notranjem trgu.

Kmalu potem pa so države, ki so za časa vojne zaostale v poljedelski proizvodnji, dosegle, pa celo presegle svojo

predvojno proizvodnjo. druge industrijske so s svojimi avtarkičnimi stremljenji povečale to proizvodnjo sčasoma do višine popolnega kritja svojih lastnih potreb, da, nekatere so celo same postale izvoznice poljedelskih pridelkov. Potem je prišla še Rusija in Amerika s svojimi ogromnimi zalogami, tako da je vse to povzročilo padec cen izpod nabavne cene še prav poseben pri pšenici, ki je glavna postavka našega izvoza, ki pa pri vsej svoji ogromni množini ne predstavlja niti polnega 1% vsega svetovnega izvoza pšenice.

Da spravi ta nepoln 1% v promet, da bi na ta način nabavila devize za našo plačilno bilanco in obenem rešila svojega kmetovalca propada, mora naša država dodajati letno po kakih Din 100 milijonov iz državnih dohodkov, da bi mogla kmetu odkupiti pšenico vsaj po nabavni ceni, potem pa jo prodaja na svetovnem trgu — če jo sploh proda — z izgubo vsaj gornjih Din 100 milijonov. To se stalno vsako leto ponavlja in ne bo nikdar boljše, ker Rusije in Amerike pač ne bomo nikdar zbrisali z zemljevida, niti jima konkurirali z uspehom. Zato tudi tako gospodarjenje ne bo nikdar privedlo do kakega gospodarskega ozdravljenja. (Glej »Prelom« št. 28: Zopet pšenica.)

Toda naš izvoz ni začel pešati samo radi gornjih ovir, temveč še posebno radi same njegove kakovosti. Slabi izgledi poljedelstva in živinoreje za bodočnost in radi minulih vojn industrijskih proizvodov lačen notranji trg je napravil industrijska podjetja, zaščiteni povrh še s carino, tako rentabilna, da je še tisto malo kapitala, kar ga je bilo v kmetijstvu, zbežalo v industrijo. Povpraševanje za kreditom v industriji je postalo tako veliko, da je začela rasti obrestna mera v take višine, ki so postale za kmeta nedosegljive. K temu je prišla še demagoško izvedena agrarna reforma, ki je razdelila zemljo, ni pa imela kredita za nove gospodarje. Skratka, pozabilo se je, ali bolje rečeno, nikogar med »čistimi« politikami ni bilo, ki bi mislil na gospodarsko neobhodnost, da je za razvoj industrije potrebno ne samo ustanavljanje podjetij, temveč da mora industrija imeti svojega stalnega odjemalca, ki je pri nas kmet v prvi vrsti.

Naše poljedelstvo, ki se je nahajalo še na stopnji ekstenzivnosti pridelave (stremenje po vedno večji pridelavi) radi pomanjkanja kapitala ni moglo misliti na kakšno intenzifikacijo (stremenje po vedno boljši in izdatnejši pridelavi), ki bi edina ustvarila našemu kmetu tako kupno moč, da bi bila kos kapaciteti industrije.

Kmet torej ni imel sredstev, da bi izboljšal svoje pridelke in živino. Ker mu je primanjkovalo denarja, je vnovčeval vse, kolikor je le mogel, tako, kakor mu je zemlja in živina rodila. Zato pa je pri prejšnjih opisanih ovirah lahko prodajal največkrat samo izpod lastne cene, ker je

naše izvozno blago poleg teh ovir večinoma tudi daleč zaostajalo za inozemskim, ali pa je bilo izvoženo v najcenejši obliki nepredelano, kakor ga je Bog dal, ali pa tako opremljeno, da je že po izgledu zgubljalo ceno ter se je do namembne postaje povrh čisto še pokvarilo. Ker so na ta način cene še posebno za naš izvoz vedno padale, so se izvažale vedno večje množine, da bi se dobila ista vsota denarja. Večja ponudba pa povzroča manjše povpraševanje in cene zopet padajo. Pada pa tudi cena tal, ki daje tako cenene plovce, — padajo cene posestev. Ob enem pa seveda raste vrednost denarja, posebno, ker ga je medtem mnogo zbežalo v Švico, Francijo in v nogavice, tako da se je tudi njegova količina znatno zmanjšala. Vse to je povzročilo pretirano in neprimerno deflacijo na notranjem trgu. T. Š.

(Nadaljevanje sledi.)

Inozemstvo nam brani misliti o bodočnosti

Pred tednom smo brali v Ljubljani sledeče besede: »Če se lotimo kateregakoli izmed gospodarskih problemov **konkretno**, vidimo takoj, kako so **vsí med seboj povezani**... Iz tega sledi, da je treba **vsa** današnja gospodarska vprašanja reševati **v celoti, v določenem skladu**... Še tako dober zakon o reformi našega kreditnega gospodarstva ne more tega storiti **sam zase**.«

Tako je! To smo trdili tudi mi vedno. Celotodobesedno smo to zapisali, ko smo utemeljevali zahtevo po — načrtnem gospodarstvu. Do tu je zadeva tako v redu, da bi bili kar ploskali od navdušenja.

Toda, takoj nato smo ostrmeli od začudenja, ko smo prebrali, do kakšnih zaključkov prihaja pisec po vseh gornjih izvajanjih. Pričakovali smo, da bomo kaj slišali o tem **določenem skladu vseh vprašanj v celoti**, torej pač o kakšnem **splošnem načrtu** pri reševanju gospodarskih vprašanj. Namesto tega pa smo brali, da sploh ne smemo misliti na kakšne radikalne gospodarske reforme (beri: načrtno gospodarstvo), da ne smemo prevreči vsega gospodarskega sistema (beri: liberalno-kapitalističnega) ter, da sploh ne smemo izdelovati obširnih načrtov za bodočnost (beri: načrta za daljšo dobo let), ampak, da moramo hoditi po že danih fundiranih potih (beri: izvoženih liberalno-kapitalističnih) in izkoriščati konkretne pridobitne priložnosti (beri: prehranbene poljedelske pridelke, ki jih pridelujemo in izvažamo z — izgubo), za katere pa sicer sam pisec prizna, da niso prav »kolosalne«. Pisec skratka zaključuje dobesedno »—da se moramo zaenkrat omejiti na popravila obrabljenih (zelo odkritosrčno priznanje!) osi našega gospodarskega voza« (beri: na krpanje).

In zakaj samo na to? Zato ker nam tako svetujejo — **naši upniki v inozemstvu!** To mu je edin argument!

Tako torej! Samo, za Boga milega, nikar ne delati nobenih načrtov za bodočnost, ker ti načrti bi lahko napravili Jugo-

glavo... Umrli je na mestu. Pretresla nas je ta vest v dno duše. Usoda, zakaj si mu bila tako neusmiljena?...

Pokopali so ga zvečer na ravnici tam ob Prutu, — v roke pa so mu dali fotografijo njegove družine, ki mu je bila tako draga v življenju...

4. Prijatelja.

Prijatelja sva bila že tedaj, po sva še platno prodajala. In tudi potem v domači šoli sva skupaj sedela v eni klopi, — on velik, močan, jaz droben pritlikavec. Samo z roko je čapnil po moji glavi in že sem moral pod klop. Kaj rad je ponavljal to predstavo, katera zame ni bila posebno častna. Kadar pa so se vršile bitke na prostem, takrat pa sva bila skupna tovariša proti skupnemu sovražniku.

Mnogo bitk sva bila, in mnogokatera izvojevala, kajti močan je bil že takrat moj prijatelj in vse se je balo njega, največjega in najmočnejšega v šoli. Kolikokrat sva plačevala težke reparacije stroguemu gospodu nadučitelju, pred katerim so se običajno vršile vse mirovne konference. Kako so bila lepa ta otroška leta, najlepša, — kje sva slutila tedaj, da nama je predvidena tako trpka bodočnost!

Leta so potekla, iz otroške dobe je prišla mladeniška, prav tedaj, ko je zagorel svetovni požar, kateri naju je pogoltnil v svoje žrelo...

Dolge kolone voz so drvele z bojišča proti Opčini. Pretresljivi kriki samih tež-

ko ranjenih so prihajali iz teh vozov, ki so se ustavljali pred belim poslopjem s širokim dvoriščem. Samo težko ranjeni, ki so potrebovali nujno operacijo, so prišli pred to belo poslopje poljske bolnice.

Dva vojaka sta dvignila nosilnico in me nesla na dvorišče, kjer so stale dolge vrste nosilk z ranjenci in me postavila v vrsto. Pogledal sem na desno po svojem tovarišu.

»Prijatelj Lojze, ali si tudi ti tukaj? In ranjen, kam te je zadelo?«

Mukoma se je okrenil k meni. »Pozdravljen, France! Težko sem ranjen v desno roko in desno nogo — grnata. In kam si ranjen ti?«

»Dum-dum v koleno.«

Tako sva se srečala po dolgem času. Nisva govorila dalje, prehude so bile bolečine in tudi ni trajalo dolgo, ko so prišli in odnesli prijatelja v operacijsko sobo.

Na vrsti sem bil sedaj jaz, da grem v klavnico; dvignila sta me vojaka in odnesla v operacijsko sobo, kjer sta me položila na visoko operacijsko mizo. Še ena taka miza je bila v sobi; na njej je ležal prijatelj, še omamljen od narkoze. — Močno truplo mladeniča-orjaka je ležalo mirno, iztegnjeno, — pravkar so mu amputirali nogo...

Zabolel me je ta prizor, nisem prenesel tega, — padel sem v nezavest. Kmalu nato me je na operacijski mizi zadela ista usoda...

slavijo tako narodno gospodarsko neodvisno, da bi nehalo biti kolonija upnikov! Boje pa se ti upniki tudi, da bi nas vrag vzela, preden jim vse odplačamo. Zato se jim tako mudi, da jim čim prej vse odplačamo, pa če nas potem prav vrag vzame. Kaj pa njih briga naša bodočnost! Za upnika je vendar glavno, da dobi čimprej svoj kapital nazaj, **kakšne posledice pa ima to za dolžnika**, to ni njegova stvar. In kaj briga naša **bodočnost ljudi**, katerih oblast je celo v **sedanjosti** nestalna? In slednjič, kdo pa so ti naši upniki? Kmetje, delavci, delovni sloji ali banke in kapitalistični koncerni? Komu se pri nas izplača, da se upravlja po njihovih nasvetih? Kmetu, delavcu, delavnim slojem? Pa da ni tudi pisec, ki ima uho samo za inozemska prišepetavanja, dobil svojo »inspiracijo« iz tuzemskih krogov, ki so vrstniki »delovnih slojev« naših inozemskih svetovalcev?

Bankir gleda na gospodarska vprašanja z bankirskimi očmi, pa jih potem tudi rešava bankirsko. Tisti pa, ki se z volkovi družijo, morajo z volkovi tuliti — Živele koalicije strank! Živela liberalna demokracija!

NAŠ DELAVEC

Ivan Marjek:

Delavstvo in družabni red

(Nadaljevanje.)

Naše obrtništvo je strokovno, praktično in teoretično visoko izobraženo, tako da ima vse pogoje do razmaha. Imamo pa tudi dobro kvalificirano, vestno in skromno delavstvo in obrtni naraščaj, čigar življenjske potrebe so zelo majhne. Večino surovin in polproduktov, katere naša obrt rabi, imamo doma, so pa z malimi izjemami v kapitalističnih rokah. Naše obrtništvo ne proizvaja na zalogo in ne za izvoz, torej dela le po naročilu. Ako nima naročil, je brez dela in v tem pogledu trpija z delavcem enako, le s to izjemo, da je obrtnik tem bolj udarjen, čim večji stroški so za vzdrževanje obrata v pripravljenosti, to je davki, najemnina itd. — Naročniki produktov naše obrti izhajajo iz srednjega in nižjega sloja. Ako sta ta dva sloja naročil potrebna in plačila istih zmožna, potem ima obrtnik delo in zaslužek, drugače pa ne, ker največja konzumenta trga in produkcije obrtnega značaja sta in bosta le srednji in nižji sloj. Kako pa ta sloja živitarita, pa pač vsak vidi in je bilo tudi že obrazloženo.

Po vsem tem si mora obrtništvo temeljito revidirati stališče, katerega je po sugestiji in vzorcu kapitala zavzemalo v socialnih vprašanjih. Naše obrtništvo bi moralo že zdavnaj vedeti, da kapitalistični način produkcije škoduje tako domačemu obrtništvu kakor konzumentu. V oblačilni stroki, ki je za človeštvo najvažnejša, pride ta ugotovitev še

posebno do izraza. Tu je konkurenca s strani našega obrtništva absolutno nemogoča. Naj navedem par primerov. Delavec nujno potrebuje čevlje; ker ima v žepu le 90 Din, ker mu vsled nizke plače več ni mogoče imeti, bo pač primoran kupiti čevlje za to ceno, akoravno ve, da po kvaliteti nikakor ne odgovarjajo čevljem, ki jih naš obrtnik kot ročno delo za 90 Din ne more izvršiti. Isto je s perilom, obleko itd. Konsument torej ve, da ceneno blago, katero meče v velikanskih množinah kapitalistična produkcija na trg, ni trpežno, a je vsled pomanjkanja sredstev primoran segati po njem.

Po vsem tem vidimo, da je vprašanje obrtništva tesno združeno s kmetom in delavcem, da imajo ti trije stanovi eno in isto nalogo, in ta je, da skušajo gospodarske in socialne odnose v družbi usmeriti tako, da bodo odgovarjali njih potrebam in zahtevam. Do zadnjega časa smo pa videli, da so ti stanovi hodili vsak svojo pot, vsak je zagazil v močvirje propadanja. Prelomite vendar že enkrat s starimi nazori o družabnem življenju. Novi časi in nov položaj družbe zahteva tudi nove ljudi. Gospodar našega planeta je narava, takoj za njo pa človek, a medsebojno življenje je zadeva ljudi in ti ljudje ste vi vsi. Ako trpite, je vaša krivda, pravico do življenja imamo vsi enako. S pravico so pa združene tudi dolžnosti, obe pa veže spoznanje, da smo si v družbi vsi enako vredni, kar je podlaga stanovski vzajemnosti. Ta vzajemnost je pa korak h končnemu cilju človeštva k **solidarizmu**, na katerem mora temeljiti boljši in vsemu odgovarjajoč družabni red. Vse to pa ni delo 24 tih ur, temveč postopek, korakajoč z umskim, moralnim in etičnim razvojem ljudstva.

Rečeno je že bilo, da je družabni red pač tak, kakoršnega smo si ustvarili. Ako hočemo torej boljšega, moramo vzgojiti tudi boljše ljudi, izmed katerih bo vsak posameznik gledal na to, kako bo svoj lastni jaz vključil v družbo, da ji bo res koristen. Delavec mora postati konstruktivni element z vsemi pravicami in ne samo z dolžnostmi. Ako se medsebojni odnosi družbe preurede na osnovi solidarizma, odpade razredni boj, ki je posledica socialnih in gospodarskih nesprotij v družbi, povzročenih po velekapitalu. Ta nasprotja so tudi izvir oboroženih sporov med narodi. Danes lahko z gotovostjo trdimo, da je bilo svetovno klanje le sad rivalitete med angleškim in nemškim kapitalom in njega privrženecem. Kdo po vsem tem se pa more čuditi sicer napačnim nazorom, da je le potom socialne revolucije mogoče odpraviti ta in postajati na njegovo mesto boljši družabni red. Res je, da je bilo v novejšem času državno-politično revolucijo v kratkem času lahko izvesti in da odstranitev prestola ni posebno težko delo, a zelo se moti vsak, kdor misli, da je z družabnim in gospodarskim redom isto. Ako se hoče spremeniti in nadomestiti gospodarski red s kakim boljšim, to ne zahteva samo časa, temveč tudi

stopnjevalno preobrazbo s prejšnjih na nova tla. Čim daljša je veriga členov raznih panog gospodarstva, tem daljši je proces presnovanja. Izključeno pa ni, da bi ravno v sredi presnove ne naleteli na težkoče, katere bi onemogočile celotno zamisel. S tem načinom hazardiranja z družabnim redom torej ne gre. Vsak, kdor se domišlja, da je poklican in edino zmožen ustvariti pravičen družabni red, naj si zapiše v spomin izjavo E. V. Neala, da je **družba bratstvo in ne skupina atomov, ki se medseboj vojskujejo**.

Predidimo končno na najvažnejše, na to, kar je misel vsakega, kako vlastodržcem dopovedati in jih prisiliti, ako prostovoljno nočejo razumeti nujne potrebe za reformo družabnega reda. Tu pa je edina legalna pot **organizacija**. Predpogoj je pa svoboda združevanja, tiska in govora. Kdor jemlje to, dela oviro razvoju družbe, katere edina je zmožna in poklicana urejati medsebojne odnose. Vsem tem oviram se pa mora napovedati neizprosni boj. Dobro hotečemu stremljenju se ne sme delati ovir, kajti ljudstvo samo izloči slabo od dobrega. Res je, da še rado naseda lepim frazam, a skušnje, ki so najboljši učitelj, so marsikoga naučile previdnosti.

RADIKALNA ZAJEDNICA, POKOJNI DR. ŠUŠTERŠIČ IN RADIKALI

Tovariši urednik! Gotovo Vas bo zanimal sledeči dogodek: Ko se je vrnil iz Švice bivši vodja SLS, je obiskal takratnega min. predsednika Pašiča v Beogradu. Slučaj je nanesel, da me je dr. Šušteršič telefonično pozval iz Beograda in me med razgovorom prosil, naj ga počakam pri večernem brzovlaku. Ko je z brzovlakom prispel, me je povabil za prihodnji dan v svoje stanovanje in sem se povabil tudi odzval. Prvo moje vprašanje je bilo: »No, g. doktor, kako si zamišljate Vi, da bi bilo v interesu slovenskega naroda in države, da se reorganizirajo politične stranke glede na sedanji položaj.« Dr. Šušteršič mi odgovori na to: »Edini izhod je, če se hoče z mirno politično evolucijo doseči znošen življenje med Slovenci, Hrvati in Srbi, da se ustanovi takoj enotna Jugoslovanska kmečka ljudska stranka, v katero naj vstopijo SLS, Hrvatska seljačka stranka, muslimani in Radikalna stranka. Na ta način se ustvari močan politični faktor, s katerim morajo računati politični nasprotniki. Narod se bo lahko naslonil na to veliko vsedržavno stranko, odnosno tudi na opozicijo, ki bi nastala kot posledica tega.« Na to sem jaz pripomnil: »Dvomim, da bo to mogoče izpeljati,« nakar se je dr. Šušteršič nasmešnil in rekel: »Žalibog tudi jaz. Ali vendar se bo to moralo zgoditi prej ali slej.« Na ta dogodek sem se spomnil, ko sem čital v »Slovincu«, da je SLS pristopila v celoti v Radikalno zajednico.

Franjo Škrbec.

Nekaj ruskih števil

Nova Rusija se naglo razvija. Najbolj pa je očitno veliko naraščanje prebivalstva. Tako je štela Moskva leta 1923 še 1 milijon 542.000 prebivalcev, zdaj jih ima že 3 milijone, 663.000; prebivalstvo Petrograda se je pomnožilo v istem času od 1 milijona 37.000 na 2.776.000; Sverdlovska (prej Jekaterinburg) od 97.000 na 426.000, Novosibirska od 74 tisoč na 287.000, Stalina (prej Jusovo v Ukrajini) od 38.000 na 273.000, Baku od 335 tisoč na 709.000, Makejevke (prej Dimitrijevska) od 15 tisoč na 99.000, Harkova od 230 tisoč na 654 tisoč, Perma od 68 tisoč na 269 tisoč. Zadnje čase se selijo velike množice prebivalstva in tudi uradi v Kijev, ki je postal lani glavno mesto Ukrajine. Takoj po revoluciji je bilo glavno mesto Ukrajine Harkov. Število mest z nad 100.000 prebivalci je naraslo na 46.

Naglo naraščanje prebivalstva ruskih mest ima pa tudi slabe posledice, združeno je namreč z velikimi težavami glede prehrane, stanovanj, komunikacij itd. V Moskvi je dobilo v zadnjih treh letih stanovanje 500.000 ljudi, število prebivalstva je pa naraslo za 900.000. Pri takih razmerah je seveda razumljivo, da čutijo ljudje vso težo stanovanjske krize. Če hočeš dobiti v Moskvi v hotelu sobo, moraš globoko poseči v žep. Obeta se pa še nov dotok podeželskega prebivalstva v mesta, kajti v poljedelstvu se propagira čim manjša zaposlitev človeških delovnih moči, ki naj jih nadomeste stroji.

Rusi pa se kljub temu krepko borijo, da premagajo vse svoje težave. Lotili so se ogromnih načrtov, ki so svetovnega pomena. Tako hočejo n. pr. iz Moskve napraviti pristanišče petih morij. Ruski kaznjenci gradijo ta čas prvega izmed velikih prekopov, ki bodo vezali Moskvo s petimi morji in jo napravili od vseh strani dostopno po vodi, tudi za večje ladje.

Ta prekop bo drugi največji na svetu, prekašal ga bo samo Panamski prekop. Širok bo skoraj 100 m, globok več nego 5 m. Preko reke Moskve, Volge in drugih rek bo vezal sovjetsko prestolnico s Kaspiškim, Vzhodnim in Belim morjem. Drugi načrt se nanaša na zvezo med Volgo in Donom, tako da bo imela Moskva zvezo tudi s Črnim in Azovskim morjem.

Tehnična pisarna

inž. Borštner Ognjeslav

poobl. civ. strojni inženjer,

Ljubljana, Pražakova ulica 8/I

vrši vse strojno-inženjerske posle ter dobavlja vse vrste strojev, predvsem

vodne turbine

Širite »Prelom«!

Vinko Gaberski:

1914 — 1918

XXXII

O IDEALISTI

Tisti dnevi sredi junija 1918 ob Pijavi ostanejo v spominu vsakomur, ki jih je preživel. Ne vem, kako, a zdi se mi, da je bilo vse kakor v mučnih sanjah. Dogodek je prišel za dogodkom, hitreji in strašnejši.

Čemu se še spominjam, ko je najbolje vse pozabiti? O čem naj govorim, ko mi je prav, da me nikdo ne sili? Naj li pripovedujem o grozotah vojne, ko se bojim, da mi kdo poreče, da pretiravam, dasi najspretnейše pero ne more opisati strašnih trenutkov in podati jasne slike onim, ki niso doživeli pekla v obupu in nadi, ter trepetali v tišem strahu za svoje zanikrno življenje, odrekajoč se ga in za njim hlatajoč? Ne bom skušal, kako bi se mi to obneslo.

V vojni se je mnogo govorilo o junakih in strahopetcih. Mislim pa, da ni bil nikdo kriv, da je bil junak ali kukavica. Nečem biti krivičen ne tem ne onim. Vsak je delal v takih trenutkih pod uplivom hipnoze in psihoze, čemer so pač nekoliko pripomogle njegove osebne lastnosti. Junak je bil stroj, ki so ga navili, strahopetec pa trst v vetru. Jaz nisem bil ne to ne ono. Ko je podleglo izmučeno telo, mi je bila močna duša, ker je vedno gojila nado; ko pa je zamirala duša od bojznosti za bodočnost našo, je bilo telo, ki se je upiralo.

V odseku San Dona di Piave so se borili proti avstroogrskim četam češkoslovaški legionarji, ki so bili večinoma sami prešli na italijansko stran. Čehoslovaki so se obnaša-

li sploh tako, da takrat še visokim oficirjem pri generalnih štabih in poveljstvih niso več zaupali. To so bili pojavi bližajočega se konca. Že dolgo pred ofenzivo ob Pijavi so Čehi z one strani pripravljali svoje rojake v avstroogrskih rovih na pobeg. Popevali so v italijanskih zakopih »Hej Slovanci,« »Kje dom je moj« in posebno glasni heroldi so v temnih nočeh pilezli iz zakopov ter so vabili svoje k svojim. Spominjam se, kako je nekoč tak vabež klical naše, kar sem pa že prej omenil. Marsikateri je šel, a mnogi so poginili na nevarni poti.

Razen Čehov so imeli tudi Jugoslovani organizirano propagando, ampak dokaj slabšo. Najbolj so še menda učinkovali Trumbičevi letaki. Da, še poljsko agitacijo smo opažali, dasi so bili Poljaki skoro do konca avstrijskanti. Tako smo torej z mislimi silili na ono stran, zlasti ko so nam zaigrali »Lepo našo domovino«.

Samo po sebi je prišlo, da smo v notranjosti zoreli. Ko je nekega dne poveljnik čete sprožil vprašanje, kdo bi bil pripravljen iti na pogumno pot, sem bil jaz takoj pripravljen. Bilo je namreč treba v temi preplavati Pijavo in tam ob vodi pod bregom urediti telefonsko zvezo, da bi mogli Avstrijci prisluškovati važnim italijanskim razgovorom. S tovarišem praporščakom sva se pogovorila kako bi. Jaz sem mu izjavil, da pojdem in da takoj povem Italijanom, zakaj sem prišel. On pa ni imel veselja za to, ter mi je svoje mišljenje razodel z duhovito ugotovitvijo, da rajši ostane vse svoje žive dni plašen pes (feiger Hund) kakor da bi bil pet minut junak, potem pa na večno mrtev.

Podjetje ne bi bilo tako lehkotno in brez opasnosti. Dva bi morala iti s telefonskima kasetama na hrbtu, da bi vsaj eden gotovo

prišel na ono stran ter zasadil zvezo. Potem bi pa morala gledati, da bi se zdrava in živa vrnila, pustivši zvezo na italijanski strani. Jaz sem mislil, da bi se izdal za Tržačana ali Dalmatinca, ko bi mi straža tam zaklicala svoj »chi va làz. Čim bi bil tam bi se potem menda že kako izmazal, rekši, da sem Slovan. Ali kaj ko bi Italijani kar na slepo streljali in zadeli? Zadevo je rešil komandant, ki je izjavil, da s tem ne bo nič. Priznam, da mi je odleglo, ker sem se že bil na pol skesal, da sem se ponudil.

Tu se je zgodilo, da je prešel na nasprotno stran Stiný, o katerem sem že prej pisal. Res, da je bil Italijanom izdan začetek naše ofenzive, ali za to so bili poskrbeli višji v zaledju. Kaj bi bil ubog poročnik deset dni prej o njej vedel?

Dva moža jeklenega kova so obesili pri Čedži, dne 11. junija je menda bilo. Bila sta Čehoslovaka, ki so ju ne vem kako ujeli. Bolj prileten mož pa mlad fant. Običaj je bil, da so jetnike takoj zaslili, čim so prišli iz območja ognja. Še danes mi ni jasno, kako sta Čehoslovaka mogla priti Avstrijeem v pest, ker so Italijani imeli avstrijske usko-ke le bolj za propagando, ter jih niso izpostavljali nevarnosti, da ne bi prišli v pest krvnikom.

Vse eno kako; Čehoslovaka sta bila tu. Da bi ju bili videli, kako sta bila zmagovalna! Podlegla sta, a vendar sta čutila, da je zmaga njuna. Z mrkim pogledom in posmehom sta zagotavljala, da je njuna dolžnost, da se žrtvujeta domovini in narodu. Bila je kratka pravda. Opravičevala se nista, ko je pa vse tako jasno na obe strani. Še malo in nehalo sta se bati za svojo vstajajočo domovino.

Mislim, da sta ta dva bila junaka in idealista. To ni bila hipnoza množic, ne psihoza slabičev. Bila je to resna volja, v ljubezni preizkušena. Zdi se mi, da smo bili mi takrat tudi vsi močni. Meni se je zahotelo, da bi vzkliknil: »Čujte, lopovi, dvignite še menel!« Pa sem molčal, kajti res je, da je bolje za domovino živeti kakor zanjo umreti.

XXXIII

PIJAVA

Na hude dneve 16., 17. in 18. junija 1918 se bomo vsi tisti, ki smo se kot neznanci srečavali na tej ali oni strani Pijave, spominjali s posebnim zadoščenjem, da smo ušli zli usodi, ki je toliko naših tovarišev zagrabila. Izkazana nam je bila milost, da nismo legli h kopam nesrečnih svojih tovarišev. Tako lahko je bilo umreti tiste dni, a vendar neskončno težko ob svitu mlade zore in svobode, ki se je potlačeni narod obetala.

Dne 15. junija ob poludnanjstih ponoči se je komanda 12. divizije, ki je sedela dvajset minut od Cessalta na dveh Giacominijevih pristavah med gostimi murvami in jelšami, premaknila in krenila proti Casi Pivi in Casi Beodo. Komandant divizije se je prej že od božiča dolgočasil v graščini veleposestnika Giacominija v Cessaltu, pa je pobegnil s štabom na samotno pristavo čim nam je bil znani poročnik Stiný pri Italijanih izposloval nekaj granat in tisto težko bombo. Ravno tako so Italijani po navodilu tega uskoka pozdravljali komandante brigad in polkov v njihovih brlogih. Vse so pregnali in bi bili izkadjali tudi tiste pri armadi, a tako daleč nazaj granate niso šle.

(Dalje prihodnjič.)